

De toekomst van het agrarisch onderwijs

www.najk.nl

Discussiestuk

'De toekomst van het agrarisch onderwijs'

© NAJK januari 2007

Roelien Ruiter

Inhoud

INLEIDING	1
AGRARISCH ONDERWIJS	2
VANUIT DE SECTOR OPGEBOUWD	2
KNELPUNTEN	3
KRITIEK	3
DALENDE INTERESSE	3
IMAGO	3
DOORSTROMEN	4
WISSELENDE KWALITEIT	5
WERKDRUK VOOR DOCENTEN	5
EEN BETROKKEN SECTOR	6
DE TOEKOMST	7
ROL VAN HET AGRARISCH ONDERWIJS IN DE GROENE KENNISCOÖPERATIE	7
KRIMPENDE SECTOR	7
KENNISCENTRA	7
MOTIVATIE EN VISIE	8
SAMENWERKING	8
GELD, MIDDELEN EN PERSONEEL	8
VISIE ONTWIKKELEN	9
AANTREKKELIJKE SECTOR	9
STELLINGEN	11
BIJLAGEN	13
➤ OVO DRIELUIK	13
➤ PERSBERICHTEN	13
➤ RELEVANTE WEBSITES	15

Inleiding

Steeds vaker is er kritiek op het Agrarisch Onderwijs. Kritiek op de aansluiting met de praktijk die zou ontbreken en ook de overstap naar vervolgoopleidingen vindt men vaak te groot. Er zijn scholen die zeggen dat er geen geld voor goed onderwijs is. Het lijkt soms alsof ze met deze opmerking achterover leunen en weinig initiatief tonen. Toch is dat ook niet altijd waar. De praktijk daarentegen meent echter dat de scholen voor weinig geld leerlingen wel goed zouden kunnen opleiden.

Veel verschillende visies en voor het NAJK reden genoeg om eens verder te kijken naar de achtergronden en knelpunten in het Agrarisch Onderwijs. Wat zijn de actuele ontwikkelingen, hoe doen verschillende scholen het en wat vinden anderen hiervan? Voor dit stuk hebben we gesproken met docenten en betrokkenen van de HAS, MAS en AOC. We spraken met docenten en met betrokkenen uit en over de verschillende sectoren en met mensen die net hun opleidingen hebben afgerond. Verder proberen we met specialisten uit de sector naar de toekomst te kijken.

Dit stuk kwam tot stand met medewerking van:

- Erik Smelt (vice-voorzitter NAJK)
- Jacqueline van den Burg (DB NAJK)
- Dieuwke Ketelaars (BAJK en docente veehouderij aan de Helicon Opleidingen MBO Helmond)
- Elmer Kramer (HAJK)

* Met dank aan alle geïnterviewden die tijd wilden vrijmaken voor dit NAJK discussiestuk!

Dit stuk is vastgesteld tijdens het NAJK bestuur van januari 2007. In maart 2007 worden de standpunten over dit onderwerp door het NAJK-bestuur ingenomen. Mocht je een spreker willen over dit onderwerp, informeer dan ook eens bij de dagelijks bestuurders van het NAJK. We wensen iedereen een goede discussie! Mocht je behalve de standpunten nog meer aanvullingen of ideeën hebben over dit onderwerp, aarzel dan niet om deze kenbaar te maken. Geef je visie mee aan de provinciale afgevaardigden voor het NAJK bestuur van maart 2007.

Roelien Ruiter (© NAJK 2007)

PROCES NAJK DISCUSSIE

De NAJK discussiestukken worden besproken in de provincies en er kan worden gediscussieerd aan de hand van de 'Stellingen' (zie pagina 11).

Bespreek die stellingen goed, want alle stellingen worden aan het NAJK-bestuur in maart voorgelegd. De stellingen waarmee men het eens is, worden vervolgens tijdens dat NAJK-bestuur als NAJK standpunten ingenomen. Als je hierover nog vragen hebt, mail of bel dan even met Roelien Ruiter (030 2769864 - rruiter@najak.nl). Dit discussiestuk is vastgesteld tijdens het NAJK-bestuur van januari.

Agrarisch Onderwijs

Vanuit de sector opgebouwd

De landbouwsector zette zelf al twee eeuwen geleden het agrarisch onderwijs op, met als doel een leven lang leren. Dit gebeurde vrijwel zonder de inbreng of bemoeienis van de overheid. In 1857 begint de overheid zich echt te interesseren voor het onderwerp en in 1863 neemt ze de wet Middelbaar Onderwijs aan. Daarin staat dat de hogere burgerscholen een landbouwafdeling mogen openen met als perspectief een afzonderlijke middelbare landbouwschool.

In die periode ontstaat er spontaan een gezelschap van rondreizende landbouwdeskundigen die lezingen houden. Deze bijeenkomsten worden niet alleen door studenten bezocht. Dit was het begin van de landbouwvoorlichting, het cursorisch avondonderwijs en uiteindelijk het dagonderwijs.

Van vroeger uit valt het agrarisch beroepsonderwijs onder de verantwoordelijkheid van de minister van LNV. Het agrarisch onderwijs wordt gezien als één van de beleidsinstrumenten van de minister. Mede door het agrarisch onderwijs en vooral door het middelbaar agrarisch onderwijs, kan de minister van LNV sturen op de ontwikkelingen in de sectoren.

Het middelbaar agrarisch onderwijs leidt de toekomstige ondernemers en werknemers op in de groene sectoren. Op 1 januari 1996 kwam er een nieuwe wet: de WEB (*Wet Educatie Beroepsonderwijs*), deze gold ook voor het Agrarisch onderwijs.

Maar hoe zit het nu met de dagelijks praktijk? Hoe is de stand van zaken op dit moment? Wat vinden de docenten, studenten en andere betrokkenen van de kwaliteit van het Agrarisch onderwijs?

In het volgende hoofdstuk een aantal betrokkenen aan het woord.

WEB

De WEB schrijft een aantal maatregelen voor die de aansluiting tussen het middelbaar beroepsonderwijs en de arbeidsmarkt verbeteren. Er komt voor het gehele beroepsonderwijs een heldere kwalificatiestructuur met een samenhangend onderwijsmodel. Daardoor zullen de verschillende niveaus van beroepsonderwijs beter op elkaar aansluiten. De beroepspraktijkvorming krijgt door de WEB ruime aandacht. De WEB beoogt ook de ongediplomeerde uitstroom zo veel mogelijk te voorkomen. In de WEB staat de deelnemer aan het beroepsonderwijs en de educatie centraal. De nieuwe structuur biedt de mogelijkheid van maatwerk. Deze doelstellingen moeten ertoe leiden, dat de arbeidsmarkt kan putten uit goed gekwalificeerde mensen met het juiste opleidingsniveau. Een uitgangspunt van de WEB is, dat iedere burger in Nederland in het bezit komt van een startkwalificatie om goed te kunnen functioneren in de maatschappij. Kortom, de WEB moet leiden tot een onderwijsstelsel dat deelnemers van zeer diverse pluimage opvangt met op de persoon toegesneden opleidingen. Eigenlijk is de WEB het sluitstuk van een aantal ontwikkelingen die al veel eerder in gang zijn gezet, zoals de groeiende zelfstandigheid van de scholen en een grotere aandacht voor de eisen van de arbeidsmarkt. De minister van LNV heeft de finale verantwoordelijkheid voor de AOC's. De AOC's als instellingen verzorgen niet alleen middelbaar maar ook voorbereidend beroepsonderwijs en de minister van LNV met zijn specifieke beleid voor zowel de eerste fase (VBO groen) als voor de tweede fase (MBO groen) wil in essentie niet afwijken van de grote lijnen van het algemene landelijke onderwijsbeleid. Om die reden is in de WEB een tweehoofdige verantwoordelijkheid opgenomen. Voor het algemene beleid, dat ook de AOC's aangaat, dragen de ministers van OCW en LNV samen eindverantwoordelijkheid. Voor het specifieke AOC-beleid dat nuancerings of een eigen invulling van het algemene beleid kan inhouden, is alleen de minister van LNV de eindverantwoordelijke. Deze verantwoordelijkheidsdeling geldt ook voor het VBObeleid in de eerste fase van de AOC's.

Knelpunten

Kritiek

Ondernemers klagen over de kwaliteit van het beroepsonderwijs.

De algemene tendens is, zo meent ook het ministerie van LNV, dat het aantal bedrijven afneemt en hiermee de mensen die nodig zijn in bepaalde sectoren. Dit leidt tot een verdunning van de studentenpopulatie. Scholen reageren hierop door grotere eenheden te maken waarin bijvoorbeeld varkenshouderij, rundveehouderij en pluimveehouderij tot één studie worden gevormd.

Veel diepgang gaat hierdoor verloren. Andere specialisten uit de sector bevestigen deze ontwikkeling. Studenten kunnen zich uitstekend presenteren en voordrachten houden, maar de vakinhoudelijke kennis ontbreekt vaak.

Remco Weustman, projectmedewerker (GAJK en OAJK) is nog niet zo lang geleden afgestudeerd als docent veehouderij: "Mijn ervaring was dat er binnen het VMBO en MBO agrarisch onderwijs iedere keer veel onderwijsvernieuwingen zijn. Iedere twee jaar was er weer een ander systeem of een systeem in ontwikkeling. Er gaat voor docenten veel tijd in zitten om iedere keer het hele programma aan te passen op nieuwe exameneisen. Terwijl een deel van deze tijd volgens mij beter kan worden ingezet op het lesgeven. Mijn eigen ervaring wat betreft aansluiting bij het werkveld vanuit de opleiding vind ik matig. Je wordt pas inhoudelijk opgeleid op het bedrijf waar je gaat werken, hier ga je dan ook specialiseren. Tijdens de opleiding is ervoor gekozen om breed op te leiden en vooral te leren waar je informatie kan vinden en hoe je dat moet toepassen. Tot op zekere hoogte is dit mogelijk, maar er moet ook een goede basis zijn die iedere student dient te hebben na afloop van de opleiding."

Dalende interesse

Ook de interesse in de tuinbouwopleidingen loopt hard terug, zo meent Jacqueline van der Burg (DB NAJK): "Ik was de enige glassubstraattuinder tussen 9 boomtelers in mijn periode op de MAS. Bij de praktijkschoollessen ging er vaak iets mis, omdat men bij het PTC niet precies wist wat de student nu wel of niet had gehad. Ook de kwaliteit van de docenten verschilde vaak enorm. Als ik er nu op terugkijk, dan zijn de grootste knelpunten: terugloop van het aantal studenten, de docenten zelf, slechte kwaliteit van de stages (veel bedrijven zien de student als een goedkope tijdelijke kracht) en verder is er te weinig praktijkkennis bij de docenten die al langere tijd uit de praktijk zijn."

Imago

De heer W. van de Weg, Directeur van de CAH in Dronten beaamt dat het aantal studenten voor de primaire productieopleidingen terugloopt, maar in absolute aantallen stijgt het aantal studenten aan de CAH: "10 jaar geleden koos bijna iedereen een productierichting, nu is dat percentage 25%. Maar of dat ten koste gaat van de kwaliteit? Het is wel lastiger om de expertise vast te houden. Dat is overigens niet alleen een knelpunt in het onderwijs, maar ook voor wat betreft de voorlichting in

de hele sector. De inhoudelijke kennisvernieuwing is lastig bij te benen. De eisen voor wat betreft het ondernemerschap zijn ook door bijvoorbeeld de internationalisering, veel zwaarder geworden. Dit kan ten koste gaan van de praktijkkennis." Maar het belangrijkste knelpunt volgens de heer Van de Weg, zit hem vooral in het imago van de land- en tuinbouw: "De landbouw wordt maatschappelijk vaak gezien als een failliete sector, terwijl de werkgelegenheid in de sector prima is. Dit is een nog grotere bedreiging voor de kwaliteit van het onderwijs, want hierdoor ontstaat verdunning. Studenten weten ook vaak niet welke mogelijkheden er zijn qua studies op het gebied van de voedselvoorziening."

Doorstromen

Ook de overgang van de MAS naar de HAS verloopt vaak met problemen. Erik Smelt, vice-voorzitter NAJK zegt hierover: "De stap van de MAS naar de HAS was door het niveauverschil heel groot. Maar ik heb ook mensen van andere scholen gehoord die dat juist niet zo hebben ervaren. Er zit geen lijn in en scholen zouden hierover afspraken moeten maken." Verder moet er volgens Erik veel meer contact gezocht worden met de praktijk: "Laat praktijkmensen vertellen wat er speelt. De manier van onderwijs geven wordt vaak bekritiseerd, er wordt minder aandacht geschonken aan de basiskennis en opdrachten voor de studie worden vrijwel alleen nog maar in projecten gedaan."

Jan van der Valk, Directeur units Management & Landbouw a.i. Van Hall Larenstein, locatie Leeuwarden, ziet ook problemen bij de overgang van studenten van de MAS naar de HAS: "Maar er is ook vaak een attitudeprobleem. Veel studenten die via de MAS binnenkomen, worden vaak door hun ouders gestuurd en hebben toch een motivatieprobleem. Overigens is die intrinsieke motivatie niet alleen een probleem voor het Agrarisch onderwijs, ook andere HBO instellingen herkennen dit probleem. Wat verder opvalt is dat de innovatiebereidheid niet zo groot is. Je ziet dat de studenten een grote algemene ontwikkeling hebben, maar het ontbreekt vaak aan de basiskennis." Van der Valk meent dat de kwaliteit op dit moment best goed is: "De opleidingen zijn sterk op de praktijk gericht, er is een goede visie en er zijn sterke beroepsprofielen." Knelpunten zijn wel de krimpende markt: "Hierdoor is er weinig mobiliteit, ook binnen je eigen team, waardoor er weinig ruimte is om nieuwe mensen binnen te halen. De schaal wordt hierdoor te breed", meent Van der Valk.

Volgens Ben Rankenberg, docent Veehouderij en Bedrijfseconomie en coördinator van de afstudeerrichting melkvee en varkenshouderij aan de Hoge School van Hall Larenstein, spelen er een aantal zaken een rol als het gaat om de kwaliteit van het onderwijs: "Door het verplaatsen van de sturende rol van de docent naar de student, hangt de kwaliteit van het onderwijs sterk af van de manier waarop de student het oppakt. De kwaliteit van de opleiding uit zich doordat de student ertoe gestimuleerd wordt dit ook werkelijk op te pakken. Bij ons gaat dat niet altijd goed. Gevolg is dat het niveau van de student sterk gaat variëren. Voor de ene student hebben we dan een kwalitatief goede opleiding 'verzorgd', voor de andere niet. Maar dat is eigenlijk geen uitspraak over het algemene niveau van het onderwijs, dat gaat over dat 'stimuleren'. Een ander facet is de versnippering van het agrarisch onderwijs in Nederland. In ieder geval het HAO. De aantallen per school voor een bepaalde richting zijn erg klein. Feitelijk is er vrijwel geen mogelijkheid om samen

te werken. Docenten op de werkvloer willen wel, maar vanuit de directies is er weinig belangstelling. Dat is nijpend voor het onderwijs in de varkenshouderij en de pluimveehouderij, maar zal voor melkveehouderij ook zeker zo problematisch gaan worden.

We hebben daarnaast te maken met een versnipperd werkveld wat ook niet aan krachtenbundeling wil meewerken. De industrie, dienstverlenende organisaties en standsorganisaties zijn allen van goede wil, maar willen geen lange termijn investeringen in het onderwijs doen. Het is voor ons door bovenstaande oorzaken heel moeilijk om structurele oplossingen te bedenken voor problemen, laat staan nieuwe structuren voor het functioneren van het onderwijs te bedenken."

Wisselende kwaliteit

Dieuwke Ketelaars, docente Veehouderij aan de Helicon opleidingen MBO in Helmond, vindt de kwaliteit van het onderwijs wisselend: "Dit jaar is er binnen Helicon begonnen met CKS (een kwaliteitsstelsel voor het onderwijs). Voorheen werkten we met KS-2000 binnen Aequor (www.aequor.nl). Binnen CKS wordt niet alleen aandacht besteed aan kennis en vaardigheden, maar ook aan de houding van de leerling.

Er wordt een onderwijsprogramma door de overheid opgelegd. Er komt ongeveer één in de 3 jaar een nieuw onderwijsprogramma in het kader van onderwijsverbetering. De overheid luistert naar het werkveld: wat wordt er verwacht van een net afgestudeerde werknemer? Vervolgens is het aan de schoolorganisaties om daar een eigen kader aan te geven en financiële middelen te verstrekken, daarna is het de taak van het management en de docenten om het kader in te vullen met onderwijs en te ontwikkelen. Aan de ene kant is het onderwijsprogramma zoals het de leerlingen wordt toegereikt erg afhankelijk van de insteek van de betreffende docenten, aan de andere kant zijn de vestigingen en docenten weer erg afhankelijk van het gegeven kader en de financiële middelen.

Op onze school krijgen de leerlingen algemene vakken zoals Nederlands, vreemde talen, communicatie, wiskunde, scheikunde, natuurkunde, biologie en economie (20%). Vakken binnen de richting die ze gekozen hebben (20%). Ze werken aan een project (Landjuweel) voor de algemene ontwikkeling (20%) en ze lopen stage op bedrijven die passen binnen hun sector (40%), voor de stage krijgen ze sectoropdrachten mee. Als ik praat over vakken wordt er (binnen mijn lessen in ieder geval) ongeveer 30% les gegeven, 50% zelfstandig in groepjes gewerkt en 20% teruggekoppeld in de vorm van presentaties door de leerlingen. Daarnaast proberen we zo veel mogelijk excursies te organiseren en op praktijkweek te gaan. De persoonlijke ontwikkeling van de leerlingen staat centraal. De leerlingen werken met een persoonlijk ontwikkelingsplan en worden daarin persoonlijk gecoacht door hun vakdocent. Er wordt aan de leerling gevraagd wat ze graag willen leren. Het moet passen binnen de opgelegde kaders voor de diplomering, maar de leerling heeft de vrijheid om projecten en stages te kiezen die bij hem/haar passen. Er wordt gecoacht op kennis, vaardigheden en houding. De persoonlijke benadering van de leerlingen werkt ook werkdrukverhogend.

Werkdruk voor docenten

Het onderwijs is erg afhankelijk van de persoonlijke insteek van de docent, maar ook van het onderwijsprogramma, het management op de vestigingen en de financiële middelen. Docenten hebben het beste met de leerlingen en het onderwijsprogramma voor, maar lopen tegen een hoge

werkdruk aan. Zelf werk ik 0,6 FTE, maar als ik mijn werk goed wil doen heb ik 0,4 FTE meer nodig. Leerlingen zijn er erg gevoelig voor als iets niet 100% goed loopt. Je werkt met en voor mensen en dat maakt je kwetsbaar. Daarnaast wordt het onderwijsprogramma regelmatig aangepast. Voor docenten betekent dit nieuw onderwijsmateriaal schrijven. Je hebt iedere keer opnieuw met kinderziektes te maken en tijd om die echt de wereld uit te helpen is er niet.

Op dit moment heeft onze vestiging geen extra uren uitgeschreven voor de aanpassingen voor CKS. Als docent moet je het ontwikkelen en schrijven zelf zien in te plannen. Nu is het zo dat Helicon het curriculum nog niet bekend heeft.

Voor ons als docenten is dat een vrijbrief om alles wat je belangrijk vind in het onderwijs te stoppen. Maar we weten dat er volgend jaar wel een curriculum vast komt te staan. Ik weet dat er veel (oudere) docenten zijn die in Wageningen zijn afgestudeerd en veel specifieke kennis hebben, dit past minder bij het nieuwe onderwijs. Affiniteit met de sector is belangrijk om de ontwikkelingen goed te kunnen volgen."

Ook Ben Rankenberg (Van Hall Larenstein) ervaart de hoge werkdruk als een last en oorzaak van veel knelpunten. Andere knelpunten die zij ervaren zijn volgens Ben: "Ook hier weer te weinig studenten, teveel veranderingen en onzekerheden bij de docenten en studenten, versnippering van scholen en ook verkokerde directiebelangen." Verder ontbreekt het volgens Ben aan initiatieven om structurele oplossingen aan te dragen bij zowel het ministerie als bij het bedrijfsleven.

Ben: "We hebben het onderwijs niet aantrekkelijker gemaakt voor studenten. Dat komt grotendeels door alle veranderingen. Teveel op hetzelfde moment, en een aantal slaan te ver door, zoals die zelfsturing. De rol van de docent is een groot knelpunt, er is een vacuüm ontstaan. We hebben te weinig structuur in onze opleiding en te weinig (externe) waarborgen om werkelijk te kunnen zeggen dat we tot voldoende niveau opleiden."

Een betrokken sector

Paul Steijn (LTO Noord Glaskracht Westland) heeft de portefeuilles arbeid en scholing. Hij is voorzitter van de adviesraad voor het groene onderwijs in de regio: "Mijn indruk is juist een betrokken sector. Ook het groene onderwijs kampt met de daling van studenten. Opleidingen doen er alles aan om de studentenaantallen op peil te houden. Dit gaat soms ten koste van de opleidingen in het primaire productieonderwijs. De tuinbouwsector zelf roept om bredere opleidingen, betere competenties, met name in de grote tuinbouwbedrijven is er veel behoefte aan midden en hoger kader. Dit moeten breed opgeleide mensen zijn, behalve de specifieke vakinhoudelijke kennis krijgen ze te maken met logistiek, management, marketing en P&O. Het grootste knelpunt zit toch in de instroom die achteruit loopt."

Kassenklas

Er worden veel initiatieven ontwikkeld om leerlingen van agrarische scholen klaar te stomen voor de praktijk. Vorig jaar startte bij de proeftuin in Zwaagdijk een Kassenklas. Dit project moet er voor zorgen dat kennis en kunde van de leerlingen beter aansluit op de praktijk. In dit project kunnen leerlingen oefenen met teelt en techniek. Het project is een samenwerkingsverband tussen 11 verschillende partijen, waaronder hogescholen en het bedrijfsleven. De initiatiefnemers hopen met dit project een beter aansluiting van de school op de praktijk te creëren. Andere doelstellingen van het project zijn ook de inrichting van de kas, het operationeel krijgen en de bedrijfsvoering. Uniek in dit project is verder dat het gaat om zowel het HBO, MBO, maar ook het VMBO. Alle agrarische opleidingen zijn vertegenwoordigd in dit project.

De Toekomst

Rol van het Agrarisch onderwijs in de groene kenniscoöperatie

LNV ziet een grotere rol van het agrarisch onderwijs bij de doorstroom van kennis van onderzoek naar de bedrijfspraktijk. In de groene kenniscoöperatie krijgt het agrarisch onderwerp in de visie van LNV steeds meer een rol als kenniscentrum. Het agrarisch onderwijs moet onderzoekskennis vertalen en doorsluizen naar de bedrijfspraktijk. Mark van de Pas (Dir. NAJK-edu) over een vrij recent onderzoek van Berenschot: "Dit onderzoek laat zien dat de WUR vooral werkt aan kennisbehoefte die LNV zelf nodig heeft om haar eigen LNV-beleid te kunnen maken. Steeds minder onderzoek is er voor het bedrijfsleven. Als de kennisontwikkeling van de WUR steeds meer ten dienste staat van LNV en steeds minder ten dienste van de bedrijfspraktijk, hoe groot is dan de kans dat deze kennis via de scholen naar de praktijk vloeit of wordt gewaardeerd door het bedrijfsleven? Van de Pas meent dat op de school de 'basis' moet worden gelegd: "Het bedrijfsleven moet de praktisch gerichte opleiding in de hand nemen. Onderwijs en bedrijfsleven hebben elk hun eigen opleidingsverantwoordelijkheid."

Krimpende sector

Net als alle geïnterviewden ziet Van de Pas de problemen van het Agrarisch onderwijs om de klassen vol te krijgen: "Het agrarisch onderwijs probeert de laatste jaren krampachtig het aantal leerlingen op peil te houden en verzint allerlei opleidinkjes om de scholen op peil te houden. Maar ik heb ook de indruk, dat men blij is met elke leerling. Gemotiveerd of niet. Voldoende niveau of niet, als de klas maar vol zit. Maar als de sector krimpt, en jongeren vinden de agrarische sector niet aantrekkelijk om in te werken, dan is dat een gegeven ontwikkeling. Dan ontkomen scholen er dus niet aan om te saneren, te fuseren of te sluiten. Ik heb wel eens het gevoel dat LNV krampachtig probeert allerlei scholen tegen wil en dank toch open te houden of voor deze scholen nieuwe taken te verzinnen zoals kenniscentra (zie de rol van de scholen in de groene kenniscoöperaties). Maar ik heb er een hard hoofd in of scholen zich ooit wel zullen kunnen ontwikkelen tot groene kenniscentra. Scholen zijn vooral op zichzelf en het eigen onderwijs proces gericht."

Kenniscentra

Siem Jan Schenk, (voorzitter vakgroep rundveehouderij LTO Noord) ziet veel in specifieke kenniscentra rondom het Agrarisch onderwijs: "Het Agrarisch onderwijs (AOC'S) is nu versnipperd over wel 20 plekken in Nederland. Centralisatie op bijvoorbeeld 3 plekken rondom de HASsen in Nederland zou veel kunnen betekenen voor het onderwijs. Als tweede oplossingsrichting ziet hij de verbinding tussen het onderwijs en het onderzoek. Op dit moment worstelen alle instellingen op het gebied van onderwijs en onderzoek met hun 'overleven'. Samenwerking tussen de instellingen, zoals het vroegere OVO drieluik (zie bijlage op pagina 13) kan een flinke impuls brengen." Schenk meent dat belangenorganisaties zoals het NAJK en de LTO hierin een belangrijke rol kunnen vervullen: "Wij kunnen hierin de aanzet geven voor deze discussie."

Motivatie en visie

Van der Valk (Van Hall Larenstein) vindt dat de medewerking van de sector in het algemeen goed is. Hij verwacht wel dat de concurrentie groter wordt en dat de opleidingen zich nog meer ondernemersgericht zullen ontwikkelen: "En dat geldt voor alle sectoren. Studenten vinden dat moeilijk, zij zijn vaak meer gericht op de vakinhoudelijke kennis. De boodschap die je moet kunnen overbrengen luidt 'je moet verder kijken en leren ook van andere sectoren', dat is belangrijk voor de toekomst." Van der Valk meent dat belangenorganisaties ook een rol kunnen spelen als het gaat om afgestudeerden verder te laten kijken dan hun eigen onderneming: "Als bedrijven functioneren als stagebedrijf dan moet je studenten ook verder laten kijken dan de dingen die ze al goed beheersen. Het is belangrijk dat motivatie en visie uitgebreid aan bod komen."

Samenwerking

Harry ten Have, coördinator competentieontwikkeling op het AOC De Groene Welle pleit voor intensieve samenwerking tussen de verschillende AOC's: "Wij hebben met succes initiatieven voor intensieve samenwerking in de regio Oost Nederland ontwikkeld. We hebben, net als alle AOC's, te maken met een verdunning, 10% van alle leerlingen van de AOC kiezen voor bijvoorbeeld veehouderij. De Groene Welle werkt nu samen met de ROC Landstede Raalte. Nu hebben we samen weer 150 leerlingen voor het onderwijs in de primaire sector. De volgende stap staat komend jaar gepland: de samenwerking met de AOC Oost en de CAH in Dronten. Daarmee krijgen we een sterke positie in de regio. Het idee van centralisatie is volgens mij niet helemaal haalbaar. De afstanden (ook voor de praktijkschool), moeten voor de leerlingen van de AOC wel haalbaar zijn. Regionaal onderwijs tot en met het MBO moet mogelijk blijven." Ten Have ziet de toekomst voor wat betreft De Groene Welle zonnig in: "Onze school is volop in beweging, er is veel contact met de leerbedrijven en leermeesters, we zetten in op coaching van deze leerbedrijven, we rollen een uitstekend netwerk uit, ook in het bedrijfsleven en we werken met docenten die zich richten op het coachen van leerlingen en leerbedrijven en het ontwikkelen van programma's." Verder vindt Ten Have dat de AOC's de capaciteiten en ervaring die zij hebben ook moeten inzetten voor het volwassenenonderwijs: "Denk hierbij ook aan ondernemerscursussen en vakgerichte opleidingen. We hebben de mensen en de middelen om hier meer mee te doen!"

Geld, middelen en personeel

Dieuwke Ketelaars probeert de jongeren bij haar op de opleiding zoveel mogelijk door te laten stromen naar de HAS, hen ontbreekt het niet aan motivatie: "De agrarische jongeren bij mij op de opleiding gaan er echt voor. In het laatste jaar worden er al doorstroomvakken gegeven op de HAS in Den Bosch. Doorstromen wordt gestimuleerd."

"Er zou meer geld moeten vrijkomen voor personeel en middelen om de individualisering van het onderwijs en de vernieuwingen op te kunnen vangen zonder dat het ten koste gaat van de kwaliteit van het huidige onderwijs", zo meent ze. "De werkdruk is te hoog. Andere punten die moeten worden opgepakt zijn:

- Het personeelsbeleid moet er zo op gericht zijn dat er mensen uit de praktijk doceren of bij agrarische organisaties zijn aangesloten.
- Onderwijsvernieuwing moet! Maar het liefst geleidelijk aan. Er is tijd nodig om het geheel te laten bezinken en om beleid daar op aan te passen. Het aantal leerlingen in het agrarisch onderwijs daalt en dit gaat ten koste van de personele bezetting en dus van de verbreedde expertise.
- Extra geld voor het inhuren van sprekers / mensen uit de sector is een must. De periferie mag best wat meer openstaan voor stagiaires van het MBO. Onze leerlingen kunnen altijd terecht voor een stage op een primair bedrijf, dat is geen probleem. Wij willen ze in de bovenbouw verplichten om ook in de periferie stage te laten lopen, maar er zijn bijna geen stageplaatsen voor hen. Voor HASsers is wel altijd ruimte. Wij hebben ook goede MBO'ers die veel voor een bedrijf kunnen betekenen. De AOC's/MASsen hebben nog een erg negatief imago wat leerlingen betreft wat vooral door oud-MASsers in ere wordt gehouden.
- Een knelpunt is dat de veehouderij een hele brede sector is: van molecuul tot het niveau van wereldhandelsbeleid: niet één opleiding bevat zo veel verschillende onderwerpen! Met de organisaties uit de sector is het belangrijk om prioriteiten te geven aan onderwerpen. Hier liggen ook kansen voor het NAJK."

Visie ontwikkelen

Ben Rankenberg pleit voor een *'Licence to educate'*: "Waarom zouden we agrarisch onderwijs moeten hebben, wat is onze *'licence to educate'*? Ik denk het wel dat we die hebben, alleen we dragen het niet uit. Er is geen heldere visie die we werkelijk kunnen communiceren aan de samenleving en aan de potentiële studenten. Het zou een uitdaging zijn om die formulering te krijgen." Volgens Ben heeft het Agrarisch onderwijs alleen toekomst als die Licence

goed geformuleerd is en dit bereik je, zo meent hij, door vooral goed te luisteren naar alle belanghebbenden.

Aantrekkelijke sector

Paul Steijn van LTO Noord Glaskracht vindt dat zowel de sector, als de opleidingen zich aantrekkelijk moeten maken ook voor instromers van buitenaf: "Vroeger gingen er uit ieder tuindersgezin een paar kinderen naar het groene onderwijs. De opleidingen moeten zich als voorportaal naar toekomstige kansen presenteren, maar ook de sector moet zich als een aantrekkelijke werkgever kunnen presenteren."

Hiervoor moet de betrokkenheid van de sector op een hoger plan, meent Steijn: "We zijn in beweging, maar goede scholingsplaatsen en een bredere aanpak moet het nog aantrekkelijker maken."

De heer Van de Weg (CAH) meent dat met name het MBO moet proberen studenten de beroepsperspectieven meer te laten zien: "Jongeren kiezen vooral met hun gevoel, denken na over wat ze leuk vinden om te doen. Paardenhouderij is daarvan een goed voorbeeld, er is heel weinig werk in die richting, toch is het een populaire keuze." De heer Van de Weg voorziet dat het aantal studenten aan de HAS in de toekomst zal stabiliseren: "Het agrarisch onderwijs vormt een onderdeel van het groen onderwijs en de voedselvoorziening vraagt ook om hoger opgeleiden. Verder komt milieu weer hoger op de agenda en heeft het landbouwonderwijs in Nederland een voorsprong op de andere landen om ons heen. Nu al hebben wij jaarlijks 150 buitenlandse studenten. Het NAJK en andere belangenorganisaties kunnen de afgestudeerden van de primaire sector ondersteunen en zorgen dat er aandacht voor land- en tuinbouw blijft."

Stellingen

- Het niveau van het groene onderwijs in het VMBO is te laag.
- Het onderwijs op het VMBO sluit niet aan op vervolgopleidingen of op de praktijk.
- Het niveau van de MAS is te laag.
- Het onderwijs op de MAS sluit niet aan op de HAS en op de praktijk.
- Het niveau van de HAS is te laag.
- Het onderwijs op de HAS sluit niet aan op de praktijk.
- De sectoren zelf moeten (meer) tijd, energie en kennis investeren in het Agrarisch Onderwijs.
- De sectoren moeten zich veel actiever opstellen als het gaat om de invulling van stages en de begeleiding van studenten.
- Het NAJK moet in haar projecten ook rekening houden met het kennisniveau van de schoolverlaters en proberen aanvullende kennis te leveren.
- Het AG onderwijs moet meer samenwerken met het bedrijfsleven.
- Het AG onderwijs moet meer samenwerken met andere scholen.
- Er moet meer aandacht komen voor de kwaliteit van de docenten.
- Om kennis beschikbaar te maken zou het OVO drieluik (zie bijlage) opnieuw moeten worden geïntroduceerd.
- Liever verder reizen voor volwaardig onderwijs dan een lage kwaliteit dichtbij huis.
- De sector moet investeren in het imago van de land- en tuinbouw om het onderwijs aantrekkelijker te maken.

Bijlagen

➤ OVO drieluik

Voorheen vormde het OVO-drieluik (Onderwijs - Voorlichting - Onderzoek) de basis voor een goede kenniscirculatie. Daarbij was de gedachte dat het onderzoek (door de overheid zelf of door de overheid gefinancierde instellingen) vooral verantwoordelijk was voor de kennisontwikkeling. Door de schaalvergroting en globalisering enerzijds en de bezuiniging, privatisering en deregulering anderzijds zien we op het gebied van kennisontwikkeling een verschuiving van overheid naar grote ondernemingen. Dit leidt ertoe dat ontwikkelde kennis minder toegankelijk wordt voor circulatie, en dat het innovatief vermogen van het MKB terugloopt. Bovendien vinden er ook op het terrein van de voorlichting ingrijpende privatiseringen en bezuiniging plaats, zodat het traditionele OVO-drieluik niet meer de functie kan vervullen, die ze voorheen had. Het gevolg is dat kennis onvoldoende doorstroomt naar Nederlandse ondernemingen en opleidingen.

➤ Persberichten

Groen Onderwijs verbetert kwaliteit examens

Dit is een gezamenlijk persbericht van de AOC Raad en het ministerie van LNV

13-11-2006 - Minister Veerman van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heeft vandaag het Actieplan Examinering Groen Onderwijs in ontvangst genomen uit de handen van Clemens Cornielje, voorzitter van de AOC Raad. Het actieplan is van alle AOC's die opleidingen verzorgen voor groen vmbo, mbo en volwassenenonderwijs. Vijf concrete actiepunten zorgen ervoor dat de AOC's vóór augustus 2008 de examinering in het groen mbo op een hoger peil hebben. Directe aanleiding voor het actieplan was een onvoldoende beoordeling in 2005 van het Kwaliteitscentrum Examens (KCE), de instantie die sinds 2005 verantwoordelijk is voor de kwaliteitsborging van de examens in het mbo.

Cornielje zei bij de aanbieding er alle vertrouwen in te hebben dat dit Actieplan leidt tot een concrete verbetering van de examenkwaliteit in het groene onderwijs. Minister Veerman uitte zich zeer tevreden met het actieplan en de aanpak van de AOC Raad: 'U constateert een zorgpunt en pakt dat onmiddellijk op in samenwerking met de AOC's. Dit actieplan getuigt van moed en zelfverzekerdheid en kan rekenen op de steun van het departement.'

In het actieplan zijn vijf actiepunten geformuleerd:

- Eén examenstandaard voor alle AOC's voor het groene onderwijs, die wordt geaccepteerd door KCE. Deze standaard gebruiken de instellingen als uitgangspunt voor het vormgeven van hun examens.
- Eén servicedocument voor alle AOC's, waarin alle werkprocessen en kwaliteitseisen rondom examens worden beschreven.
- De instellingen krijgen een gezamenlijke toetsenbank (met examens) én digitale portfolio's. De inzet van deze instrumenten leidt tot een meer uniforme toetsing en vastlegging van de voortgang van deelnemers.
- AOC's zetten in op verbetering van de werkrelatie met KCE.
- Er komt een nieuwe visie waarin de huidige onderwijsontwikkelingen (zoals het competentiegericht onderwijs) én de ervaringen van de groene instellingen een plek krijgen.

De AOC's gaan komende anderhalf jaar het actieplan verder uitwerken en realiseren. Het actieplan is een initiatief van de AOC Raad, de brancheorganisatie van alle AOC's. Het gehele actieplan is te downloaden via de site van de AOC Raad www.aocraad.nl.

AOC RAAD

nieuwsbericht

Groen mbo presteert bovengemiddeld in benchmark mbo (14-12-2006)

Deelnemers die een groene opleiding volgen, voltooien die opleiding veel vaker met een diploma op zak dan deelnemers in een andere sector van het mbo. Het gemiddelde aantal deelnemers dat een diploma haalt ligt in het mbo rond de 60%. Het groen mbo scoort op drie van de vier studieniveaus 70% of hoger. Niveau 2 heeft een succespercentage van 50%, waardoor het gemiddelde succespercentage op 66% uitkomt. Dit opmerkelijke verschil is één van de uitkomsten van het rapport 'Eerste fase benchmark afgerond', dat afgelopen dinsdag is gepresenteerd door de MBO Raad.

Uit een analyse van het opleidingssucces in combinatie met leerweg, bezetten groene opleidingen drie plaatsen in de top 5. De AOC Raad en het ministerie van LNV zijn uiteraard erg blij met deze uitkomsten en hebben ook wel een verklaring voor dit succes. 'De AOC's kennen een sterk ontwikkelde zorgcultuur met veel aandacht voor de individuele leerling. Deze goede begeleiding werpt kennelijk zijn vruchten af. Ook zijn de opleidingen erg praktijkgericht. Dit is vooral op niveau 1 en 2 van groot belang. Andere factoren die mogelijk een rol spelen, is de kleinschaligheid van de aoc's en de goede aansluiting met het vmbo-groen.'

Deze eerste fase van de benchmark brengt drie gebieden in kaart: het succes van de deelnemers, de financiële prestaties van de instellingen en de tevredenheid van de deelnemers. Bij het tweede gebied is nog een opmerkelijk verschil geconstateerd tussen de aoc's en de overige mbo instellingen. De groene onderwijsinstellingen besteden gemiddeld 77% van hun kosten aan onderwijspersoneel, 5 tot 8 % meer dan de andere instellingen. Mogelijk wordt dit veroorzaakt door het feit dat het onderwijspersoneel in aoc's relatief veel taken uitoefent die op andere (vaak grotere) instellingen door ondersteunend personeel worden uitgevoerd.

Het volledige rapport is te downloaden op [de website van de MBO Raad](#)

Voor meer informatie kunt u terecht bij [Mirjam Kuggeleijn](#)

➤ **Relevante websites**

<http://groen.kennisnet.nl/>

www.minInv.nl

(www.aequor.nl)

<http://www.cah.nl/>

<http://www.groenewelle.nl/>

<http://www.landstede.nl/>

www.Wur.nl

<http://www.vanhall-larenstein.nl/>